

М. А. Андрейчин, В. Я. Юкало

УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ПРО ІНФЕКЦІЙНІ ХВОРОБИ

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського

Розглянуто твори українського фольклору, в яких відображено уявлення наших предків про інфекційні хвороби, запобігання їм і лікування. Аналіз легенд, замовлянь, прислів'їв і приказок, народних оповідань, чумацьких пісень дає змогу стверджувати, що український народ мав сформований протягом своєї історії цілісний міфологічний антропоморфний світогляд. Останній відносно задовільно пояснював виникнення і поширення інфекційних хвороб. Збір і аналіз фактичного матеріалу українського фольклору про інфекційні хвороби розширює історію їх вивчення на ранніх етапах людства. Ознайомлення лікарів і студентів із наведеними даними доповнить їхні фахові знання.

Ключові слова: український фольклор, інфекційні хвороби, легенди, замовляння, прислів'я і приказки, народні оповідання, чумацькі пісні.

Для того, щоб належно оцінити сучасний стан і передбачити перспективи розвитку української медицини, треба знати її минуле, уявлення наших предків про причини захворювань, заходи запобігання та лікування. Такі відомості найповніше відображені в фольклорі. Збір і аналіз фольклорних даних про інфекційні хвороби дозволить розширити зміст цього наукового поняття.

У медицині та філології окремо й поглиблено досі не висвітлено уявлення наших предків про розповсюдження інфекційних хвороб і боротьбу з ними. В етнографічно-фольклорних збірниках ХІХ – першої половини ХХ ст. наведено записи про інфекції та епідемії [1-4], зроблені відомими фольклористами, а також цю тему порушено в працях І. Франка [5], Д. Щербаківського [6], Г. Булашева [7], І. Огієнка [8], І. Гунчика [9]. Однак комплексної роботи, присвяченої цьому питанню, в доступній літературі нами не виявлено. Це зумовлює актуальність теми нашого дослідження.

Український фольклор (усна народна творчість) репрезентує усю багатогранність буття нашого народу: його історію та сучасність, особливості суспільних взаємин, виробничої діяльності й побуту, морально-етичний кодекс. Тут відображено також своєрідність рослинного і тваринного світу, погляди на природу і людей. А оскільки український народ, як й усі інші, багато терпів лиха

від різних інфекційних захворювань, то й в фольклорі відбилися погляди народу на хвороби та лікування.

На ранніх етапах розвитку суспільства в народів під впливом міфологічного світогляду склалося уявлення, що хвороби виникають від нападу злої істоти, духа. Ворогами життя і здоров'я як людини, так і тварин є духи п'їтьми, що під різними найменуваннями живуть у темних і брудних місцинах, в яругах, болотах, лісах, під землею, під піччю й звідти, за тих чи інших сприятливих обставин, вселяються у тіло людини, мучать і терзають її і врешті-решт доводять до смерті [7]).

Тому щоб вберегтися від надприродних сил, треба вміти їх належно вмилювати. Хворобу, за повір'ями, можна виманити з недужого частуванням. Це видно і з такого українського замовляння: «Добрідень, пропасниці! Єсть вас сімдесят сім, а я принесла вам снідання всім!» [3]. Проте на деяких це не впливає, – тоді треба їх заклинати, залакувати, обманювати. Злі духи здавна дуже бояться кукурікання півня та брехання пса, а пізніше стали боятися й церковного дзвону, ладану та найбільше Хреста, – цього всього вони не терплять, а почувши, лякливо втікають до постійних своїх сховищ.

Коли злі духи приносять на яку оселю загальну хворобу (пошесть), то ще й тепер, як писав Іван Огієнко щодо ситуації першої половини ХХ ст., рятують її самі жінки вночі: голі або в самих сорочках, з розпушеним волоссям, вони оборюють оселю навкруги, при тому сильно галасують і б'ють у сковороди, чавуни, заслінки від печей, і перелякана галасом хвороба тікає з оселі, і вже не вернеться у виораний круг. Коли така хвороба з'являється влітку, можна й обманом позбутися її: вночі жінки колядують попід хатами, а хвороба з того думає, що то вже прийшла Коляда з зимою, і налякана втікає [8]. Але найважливішим методом народної медицини було вигнання духа п'їтьми з хворого організму силою слова, замовлянням, народною молитвою [2].

Замовляння – архаїчний, найпотаємніший шар духовної вербальної культури, який був протягом багатьох століть серцевинною святинею язичницького світогляду та життєвого укладу. Основними персонажами цих магічно-сакральних текстів є виконавець уснопоетичного твору (знахар), міфічний персонаж (один або декіль-

ка) і адресат, якого безпосередньо стосується фольклорний зразок. Оповідь може бути безсюжетною і сюжетною. Замовляння складаються з певного набору стійких елементів змісту, апелятивних або експлікативних формул (звертання, побажання, прохання, зсилання, запрошення, гадання, вимовляння, обдаровування, величання, страхання) і оповідних формул (суб'єкт, об'єкт, рух, стан, дія, мова), які стосуються міфічних персонажів. Ці одиниці за кумулятивно-ланцюговим принципом поєднуються одна з одною і формують структуру народної молитви, замовляння. Метою замовляння було здійснити вплив на навколишній світ, викликати бажане явище. Замовляння як складник магічно-сакрального фольклору вчені тісно пов'язують з культурою неолітичної епохи VIII тисячоліття до н. е. Нагромаджений за такий тривалий період уснословесний матеріал має як язичницькі, так і християнські риси [9].

У замовляннях зверталися до Сонця, Вогню з молитвою загнати ту чи іншу хворобу у нетрі, болота й пустелі, де нема ні людей, ні звірів. За християнської доби звертання до сонця та інших джерел світла було замінене звертаннями до різних святих угодників, яким дана була згори, за житієм, благодать зцілення від відомих хвороб, або ж на яких, з тих чи інших причин, народна фантазія перенесла відповідні властивості бога Сонця й Вогню. Показовим є замовляння від трясці:

Ішов святий Аврам путем, зустрічає він сімдесят сім трясовиць. «Куди ви йдете, сімдесят сім трясовиць?» – «Ідемо ж ми на Білу Русь людей мордувати, і тілом труждати, і кості ламати, і кров морити». – «Сину мій Самсоне, побіжи, візьми залізну шину, та розпечи і розжени тих сімдесят сім трясовиць, нехай вони тіла не труждають, костей не ламають, кров не морять». – «Святий Авраме, не бий нас, не лай нас і не печи нас, нехай же ми будем кров морити, тіло труждати, кості ламати, людей мордувати; а хто буде твою святу заповідь знати, то ми його не будем нападати і двір його будем минати» – «Я від вас знаю, одо всіх одмовляю, молитву читаю, не мучте бідних християн: трясіть купами, очеретами і болотами; я одмовляю од раба Божого Івана!» [3].

Для посилення дії замовляння промовляється багаторазово, пошепки, щоб зберегти професійну таємницю знахарки чи знахаря і не втратити здатності лікувати ним. Часто воно поєднувалося з певними магічними діями, напр. замовляння від бешихи:

Візьми жару з печі в черепочок, посип зверху крихами од свяченої паски, шкаралущами свячених крашанок і інших святощів, які осталися од великодніх свят, і підкури хворого. Тоді помолися і шепчи:

«Бешиха-бешишице! Ти красна, біла, огненна, болюча, сипуча і огнюча! Я тебе визиваю, я тебе ви-

кликаю, червоної крові не палити, білого лиця не сушити, жовтої кості не ломити! Одступись, розійдись за димами, за вітрами, за морями от рожденного, хрещеного, молитвяного раба [або раби] Божого [ім'я]».

Бешиха така болість, що треба шептати і одроблюють. Шептати тричі, і за кожним разом брати ніж, терти об лаву, аж поки стане гарячим, і прикладувати гострієм до болючого міста [2].

Демонічне значення багатьох хвороб із плином часу було забуте народом і залишилося тільки у замовляннях, прислів'ях і приказках, народних оповіданнях і легендах. Розглянемо основні уособлення інфекційних хвороб.

Трясця (Трясовиця) – дуже поширена зла недуга. Для неї характерною є множинність симптомів, що відповідають таким хворобам, як малярія, тиф, грип, бронхіт, запалення легенів. Тому за народними уявленнями існує багато окремих видів Трясовиць: 7, 9, 12, 25, 74, 77 і до 99, – які отримали на симптоматичних і етіологічних підставах різноманітні назви: Пропасниця (бо кого вона схопить, то вже легко не відпустить і до пропаду заведе), Лихорадка (та, що робить зло), Лихоманка (та, що приманює лихо), Поганка, Корчій, Жарка, Огневиця, Пухлія, Знобія, Дремлія, Напрасниця Вітрова тощо [2, 6]. Лихоманка уособлюється в замовляннях то в образі Іродової доньки Трясовиці, то в образі 77ми Іродових або Змінних доньок, то в образі 12ми красунь тощо [2].

Персоніфікованими були в замовляннях й інші інфекційні хвороби: бешиха, сухоти, жовтяниця тощо. Наприклад:

Бешиха бешишице колюча, шпигуча, пекуча, свербляча, нудюча, вітряна, водяна, кров'яна, пожарна, пристрітна, подумана, погадана, помислена, розійшлась і сему слові амінь! [3];

Од сухот буду шептати, Господь буде мені помагати. Ви, сухоти колючі і болючі, і тошнючі, і шляхові, і вітрові, і степові, і водяні, і пристрітні, і з'їдені, і спиті, і подумані, і погадані, і промовені, і приговорені! Я вас не зашіптую, я вас вишіптую, я вас викликаю, я вас визиваю, я вас виганяю за димом, за вітром, за темні ліса ссилаю. Там вам і їсти, і пити, очерета і болота ломити, од нарожденного, хрещеного, молитвяного раба Божого [ім'я] [2];

Зорі-зоряниці, візьміть раба Божого Івана жовтяниці – ранні й півранні, денні й південні, вечірні й піввечірні, нічні й північні! [3].

Як зазначає Георгій Булашев 1909 р., в оповіданнях український народ деякі хвороби й понині інакше не уявляє собі, як в образі конкретних істот. Це лихоманка, чума, холера. Усі слов'яни будь-яку пошесть звичайно собі уявляють в образі жінки, яка роз'їжджає візком, або

примушує чоловіка носити її на собі. В одних регіонах України (на Харківщині) лихоманку уособлюють в образі огидної, зморшкуватої, кістлявої старої, яка обирає собі межі людьми жертву й потім починає м'яти й трясти її, кидає в жар і холод тощо. Очима її не побачиш, але одержимі лихоманкою дуже часто бачать її вві сні. В інших регіонах (на Вінниччині) лихоманку уособлюють навпаки в образі молодої і гарної дівчини, яка може перетворюватись на повітря. Людина, що проковтнула це повітря разом з їжею або якимось напоєм, негайно занедужує [7].

«Якось зустрів чоловік на шляху двох дівчат-лихоманок, які якось випадково зовсім не помітили його, – йдеться в одному оповіданні. – Одна з них і каже: «Я піду до такого-ось багатого пана; він дуже любить пити вино, то я постараюсь, щоб він разом з вином випив і мене». – «А я піду, – відказує їй на це друга, – до такого-ось бідного мужика» – того самого, який непомітно йшов за ними і слухав цю їхню розмову. – «Як же ти це зробиш?» – запитала перша. – «Не турбуйся, – відповіла друга, – я дуже добре знаю думки того чоловіка: ледве він переступив поріг хати, та як закричить до своєї жінки: «Жінко! Вари галушки, тому що мені дуже їх хочеться!» – і з першою галушкою він неодмінно проковтне й мене». Чоловік, коли повернувся додому, справді дуже захотів галушок. Коли галушки були потім подані на стіл, він першу галушку взяв і кинув у зарані підготовлений мішок і зав'язав його мотузкою. Упіймавши таким чином разом з галушкою й лихоманку, чоловік почепив мішок в димарі, щоб прокоптати лихоманку. Довго висіла лихоманка в мішку, і довго через те не було її між людьми. Та ось того чоловіка стала чомусь дедалі більше й більше розбирати цікавість – що ж сталося з лихоманкою? Розв'язав він необережно мішок, і випустив лихоманку» [7].

Як бачимо, народне оповідання своїми образами досить точно передає особливості виникнення і поширення інфекційної хвороби.

Оповідання про чуму і холеру звичайно активно побутували, коли з'явилися і лютували їх епідемії. Г. Булашев пише, що чуму уособлювали в образі багатой панянки, яка роз'їжджає в екіпажі, запряженому шестериком білих коней, до того ж за кінцями неодмінно біжать хорти. Під'їжджаючи до якоїсь домівки, чума попередньо питає під віконцем: «Чи є чума в домі?» Якщо мешканці оселі, через свою необережність, відповідають, що немає, то відразу ж захворіють і помирають. Щоб ввести чуму в оману, по хатах виймають віконні рами, начебто тут ніхто вже не живе, отож чумі й немає ніякої потреби зазирати в ті оселі. Чума дуже багата й хитра. Вона розкидає по дорозі й по вулицях всілякі цінні речі,

навіть гроші; але тільки-но хтось підніме таку річ або гроші, то відразу ж занедужує й помирає [7].

Оповідання про холеру з'явилися відносно недавно, адже перший спалах цієї хвороби в Україні було зареєстровано у вересні 1830 р. Данило Щербаківський у 1924 р. писав, що народні оповідання і повір'я, пов'язані з холерою, цікаві як новотвір народний, утворений майже на очах сучасної науки. Простому народові прийшлося раптом з'ясувати собі це нове страшне з'явище – дати відповідь на питання, що таке холера, звідкіля вона береться, як від неї оберетись? «І от, силкуючись з'ясувати собі цю проблему, народ бере зі своєї демонології готові старі шаблони і додає до них тільки деякі нові риси, але робить це з якоюсь непевністю, несталістю: помітна надзвичайна різноманітність поглядів на те, що саме уявляє собою ця пошесть і як від неї оберетись. Виходить щось подібне до того, як не досить досвідчений лікар, зустрівшись із мало відомими йому симптомами хвороби, вагається поставити певний діагноз і в боротьбі з такою хворобою переходить від одного діагнозу до іншого і від одних ліків до інших» [6].

Пошесть український народ уявляв собі переважно в образі жінки. Тим часом холера ввижається йому то простоволосою жінкою, то чоловіком, то великим білим псом або хортом; то народ думає, що цю смерть насилають упирі. Про це яскраво пише Іван Франко у статті «Спалення упирів у с. Нагуєвичах у 1831 р.» [10]. Уявлення про холеру, на думку Д. Щербаківського, мають зв'язок не тільки з упирями, а й з відьмами: адже й відьма любить перекидатись білим псом, посилає град, хмари, засуху, нищить людей [6]. В інших оповіданнях холера насилається навіть християнськими святими як кара за неповагу до їхніх свят [7]. Нарешті думають, що народ мре від холери через те, що злії люди кидають отруту в криниці та струмочки.

Проте український народ найчастіше уявляє собі холеру в образі жінки, навіть пані або черниці. Д. Щербаківський звертає увагу на оповідання про сон, який бачила жінка, в якому холера – це ніби пані, а дві її дочки на людей понос насилають, а сама холера насилає корчі й сліпоту. Тут можна помітити вплив народних уявлень про пропасницю: ті самі ідеї спорідненості та множинності [6].

Назви демонічних істот залишилися у прислів'ях і приказках, прокльонах й інших фразеологізмах: «Короста не проста: на кого схоче, та того й нападе» [11], «Лихоманка гірше мачухи трясє» [11], «Трясця б тебе взяла!» [12], «Хай тобі на язичі сядуть пранці» [13], «Бодай його пранці та болячки з'їли» [10], «Правець ударив» [10], «Щоб тебе (його, вас і т. ін) правцем виправило!» [10], «Сказ напав» [10], «Тіпун (пипоть, чиряк)

тобі (вам) на язык» [10]. У цих контекстах раніше хвороби уособлювались у вигляді демонічних істот із характерними іменами: Короста – споріднене зі словами *чесати*, *розчісувати*, або зі словом *кора* [14], Лихоманка – утворене з основ іменника *лихо* і дієслова *манити*, первісно означало «те, що приманює лихо», або, за іншою версією, первісне значення цього слова «та, що задумує лихо» [14], Трясця – споріднене зі словом *трясти*, Праїнци – множинна назва, що походить від староукраїнського слова *франца* «сифіліс» (1627 р.) [14], Правець – споріднене зі словом *правий*, тобто *прямий* [14], Сказ – пов'язане з дієсловом *казитися*, з іменником *каз* «сказ, шаленство, оскаженіння» [14], Тіпун і Піпоть – пов'язані з німецьким *Pips* «тіпоть, тіпун», латинським *pituita* «слиз; піпоть, тіпун» [14]. До ідіом *правець ударив*, *сказ напав* у сучасному словнику наведено відповідники «хтось помер» [10] і «кого-небудь охопило сильне почуття гніву, роздратування і т. ін.», «хто-небудь перебуває в стані душевного піднесення» [10], що вказує на часткову або повну десемантизацію цих фразеологізмів у сучасній мові і втрату зв'язку свідомості сучасного мовця з давніми народними уявленнями про інфекційні хвороби.

В усній народній творчості подекуди можна зустріти опис перебігу інфекційних хвороб, зокрема в творах про чумаків. У ХVІХ ст. чумацтво, тобто транспортування різних товарів артільним способом (воловою чи гужовою валкою), набуло великого поширення в Україні. Маючи багато контактів, відвідуючи торгові центри, порти, чумаки могли захворіти на різні інфекційні хвороби.

Серед народних оповідань привертає увагу розповідь «Життя в чумакуванні», записана 1928 р. С. М. Терещенком у с. Орли на Звенигородщині від Семена Момота. Серед спогадів колишнього чумака є обхід карантинної застави («калантиру») і випадок, коли в дорозі «напала мене пропасниця» [1].

Ось опис епізоду з «калантиром»:

Пам'ятаю, як ми їхали з Криму, сіль везли. Зустрічаємо ми недалеко Полалавських містків, що через Вись, людей, нам кажуть, що там калантир стоїть. Що нам робить? То ж як поставлять нас на тижнів два, то ми й не оплатимся. Порадись іхать манівцями, а там дальше через Вись вбрід... Так ми від того калантиру й утікли [1].

А ось розповідь про пропасницю в дорозі, з повним анамнезом хвороби:

А тут ще й підкосила мене біда, не тут згадуючи, напала мене пропасниця, та ще й така клята, що як прийде її пора, то так мною трясє й викине з пам'яті, що й не пам'ятаю нічого. Іду я в степу один, сидю на возі, тільки дивлюся, а воли самі йдуть, вони дорогу знають. Як підступає до мене пропасниця, то я знаю

наперед, бо голова сильно болить й така неміч мене возьме, що не всидю, падаю. То тоді я злязю з воза помаленьку, візьму передових волів, налигача зачеплю за руку, а сам ляжу перед волами на шляху. Хто його знає, скільки я там лежу, бо я нічого не пам'ятаю. А як опам'ятаюся... помаленьку вилізу на віз таї знову іду. І ото кожен раз так злязю й лягаю перед волами, як має трусити.

А раз отако лежу, й тільки став до пам'яті приходити, але ще поворушитися не можна, аж їдуть якісь люди двома возами, спинились коло мене й кажуть: «Чого це він лежить? Може, вмер, а може, п'яний?» Поторсали мене, а я тільки очі розплющив, а сезати їм нічого не можу. Стали вони надо мною, подивились, а далі й кажуть: «Та це чумак хворий на пропасницю. Як перейде, то він устане. Поганяйте». Поїхали вони, а я лежав, поки розворушився. Як прочумався, сів, подивився: гроші є, воли є, виліз на віз, та й далі везуть мене воли.

А раз я отако ліг перед волами й викинуло мене з пам'яті, й поки я лежав, то й смеркати стало, а тут ще й сліпота в мене була. Опам'ятався, а не бачу, куди їхати, тільки знаю, що тут десь недалеко гребля... Я повипрягав на Божу волю... ліг поміж волами й спав до ранку. Встав рано... й так мені захотілось борщу, аж пахне, та ще й щоб був кислий. Пішов я до шинку, а на мене страшно й дивиться, бо я жовтий, худий і точуся, на ногах не встою, як п'яний. Кажу до шинкарки, щоб дала борщу, а вона розпитала мене, що мені таке, й не дає, каже: «Вам не можна кислого». Знайшов я такого, що взяв для мене борщу та ще й розсолу з огірків... Й одразу вона мене покинула, наче розвиднілося мені, тільки потроху замороки виходили [1].

Цей опис фіксує й гігієнічну практику українського селянства ХІХ ст.

У чумацьких піснях можна знайти і реконструювати повідомлення про заразні хвороби, адже чумацький фольклор є своєрідним «пісенним щоденником», «подорожніми нотатками» ліричного, подеколи епічного змісту. Хвороба часто могла визначити долю чумака, тому багато пісень присвячено цій сумній пригоді. Так, наприклад, в пісенному сюжеті «Ой ходив чумака, да ходив бурлак» розповідається про чумака, який сім років успішно ходив «по Дону». Але одного разу йому

Да случилася пригодонька,

Да із Дону йдучи, (2)

При широкій да доріженьці

Да воли пасучи, (2)

Да з глибокої криниченьки

Да напуваючи. (2)

Да воли його да всі похворіли,

Да ще й сам занепав. (2)

*Занепав чумак, да занепав бурлак,
Да на возі лежить, (2)
Да ніхто його да не спитає,
Ой що в його болить. (2)
Да болять ручки, да болять ніжки,
Болить голова. (2)
Да бідна ж його да головонька,
Що чужа сторона. (2) [4]*

Ця хвороба, як видно з пісні за деякими вказівками: напився води з криниці, захворів і чумак і воли, ніхто до нього не підходить – була інфекційною (можливо, чума) і з великою імовірністю могла закінчитися смертю чумака.

Інший пісенний сюжет «Ой в рути та й верхи крути, піду позриваю» оповідає про смерть молодого чумака, який ще перед від'їздом напуває воли, а

*Воли не п'ють та тільки ревуть, бо щось прочувають,
А що в Криму на риночку та чумаки умирають.
Заслаб, заслаб молодий козак у Криму на риночку,
Везуть, везуть парня молодого, та як в'ялуку рибку.*

*Помер, помер молодий козак до Криму в дорозі,
Везуть, везуть парня молодого та в новому возі [4].*

У пісні вказано причину смерті чумака – зараження інфекційною хворобою під час епідемії «в Криму на риночку».

Викладене у статті дає підстави стверджувати, що український народ мав сформований протягом тисячоліть цілісний світогляд, заснований на антропоморфізації сил природи. Цей світогляд зокрема відносно задовільно пояснював виникнення і поширення інфекційних хвороб, навіть якщо порівняти з сучасними науковими концепціями.

Твори українського фольклору можна використовувати в медичному закладі вищої освіти для того щоб поліпшити засвоєння таких предметів, як «Інфекційні хвороби», «Мікробіологія», «Медична деонтологія», «Історія медицини», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Етика», «Естетика» тощо.

Під час вивчення інфекційних хвороб, мікробіології на лекціях можна ознайомити студентів з народним уявленням про інфекції, інфекційні хвороби та їхнє лікування. Це розширить знання майбутніх медичних працівників, поживає лекцію. До практичних занять можна порекомендувати прочитати уривки з творів, в яких змальовано хвороби, що відповідають темі заняття. Історію медицини не зайвим буде висвітлити на заняттях відомості про хвороби, відображені у фольклорі.

Отже, збір і аналіз фактичного матеріалу українського фольклору про інфекційні хвороби розширює зміст цього наукового поняття. Ознайомлення лікарів і студентів із творами українського фольклору про інфекційні хвороби доповнить їхні фахові знання в історичному плані.

Література

1. Myshanych, S. V. (1986). Folk stories. Kyiv : Dnipro [in Ukrainian].
2. Myloradovych, V.P., Novytskyi, Y.P., Yefimenko, P.S. (1994). Recipes of folk medicine, ordering from illness. Ukrainian charms. 2nd edition. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
3. Moskalenko, M.N. (1993). Ukrainian orders. Kyiv : Dnipro [in Ukrainian].
4. Chumatsky songs. (1976). Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
5. Franko, I. Ya. (1991). Burning of ghouls in the village. Naguevych in 1831. Ukrainians: folk beliefs, superstitions, demonology. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
6. Scherbakivskyi, D. M. (1991). Page on Ukrainian demonology (beliefs about cholera). Ukrainians: folk beliefs, beliefs, demonology. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
7. Bulashev, G. O. (1992). The Ukrainian people in their legends, religious views and beliefs: Cosmological Ukrainian folk views and beliefs. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
8. Hilarion, Metropolitan. (1992). Pre-Christian beliefs of the Ukrainian people: hist. religion monogr. Kyiv: Oberehy JSC [in Ukrainian].
9. Hunchyk I. (2011). Ukrainian magical-sacred folklore: structure of the text and features of functioning: monograph. Lviv: Ivan Franko LNU [in Ukrainian].
10. Bilonozhenko V. M. (1993). Phraseological dictionary of the Ukrainian language: in 2 books. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
11. Proverbs and sayings: Man. Family life. Traits. (1990). Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
12. Proverbs and sayings: Relationships between people. (1991). Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
13. Nomys M. (1993). Ukrainian sayings, proverbs and so on. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
14. Etymological dictionary of the Ukrainian language: in 7 volumes (1982-2012). V. 1-6: Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].

UKRAINIAN FOLKLORE ABOUT INFECTIOUS DISEASES

M. A. Andreychyn, V. Ya. Yukalo

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

SUMMARY. The article contains the composition of Ukrainian folklore, which reflect the ideas of our ancestors about infectious diseases, their prevention and treatment. The analysis of legends, incantations, proverbs and sayings, folk tales, and chumak`s songs makes it possible to assert that the Ukrainian people had a coherent mythological anthropomorphic worldview formed during its history. This worldview relatively satisfactorily explained the emergence and spread of infectious diseases. The collected and analyzed factual material of Ukrainian folklore about infectious diseases expands the history of their study in the early stages. Acquaintance of doctors and students with the given data will complement their professional knowledge.

Key words: ukrainian folklore; infectious diseases; legends; incantations; proverbs and sayings; folk tales; chumak`s songs.

Відомості про авторів:

Андрейчин Михайло Антонович – академік НАМН України, д. мед. наук, професор, завідувач кафедри інфекційних хвороб з епідеміологією, шкірними та венеричними

хворобами Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського; e-mail: andreychyn@tdmu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0154-730X>

Юкало Володимир Ярославович – канд філол. наук, доцент кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського; e-mail: yukalo@tdmu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2795-9679>

Information about the authors:

Andreychyn M. A. – Academician of NAMS of Ukraine, professor, MD, the Head of the Department of Infectious Diseases with Epidemiology, Dermatology and Venerology, I. Horbachevsky Ternopil National Medical University; e-mail: andreychyn@tdmu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0154-730X>

Yukalo V. Ya. – PhD (Philological Sciences), Associate Professor of the Ukrainian Language Department, I. Horbachevsky Ternopil National Medical University; e-mail: yukalo@tdmu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2795-9679>

Конфлікту інтересів немає.

Authors have no conflict of interest to declare

Отримано 24.10.2023 р.